

**ЄВГЕН СВЕРСТЮК: «МАЛО САМОГО ТАЛАНТУ: ТРЕБА МАТИ
УКРАЇНСЬКИЙ ХРЕБЕТ»**

Людина приходить у світ, щоб виповнити його таїною своєї присутності. Таїною, яка помножує радість, мудрість та світлість Божого задуму. Розмову про Євгена Сверстюка слід провадити спокійно, поза пафосом і дифірамбами. Він був людиною, умудреною життям, відчуттям власної міри присутності у світі.

Уже нині приходить розуміння того, що він єдиний виповнював цілий пласт культури, такої потрібної за теперішніх умов, розуміючи необхідність культивування й збереження духовних цінностей. Жодна його публікація не лишалася поза увагою публіки. Його любили, його не любили, але читали всі й усі коментували. Його книги розходилися блискавично й відразу ставали бібліографічною рідкістю.

Життя змусило Сверстюка не стати кабінетним науковцем. Вирваний із громадського виру, він повернувся до нього виповнений новими силами. Він завше був публічним, але публічність не розчинила його. Не пішов у політику, як багато хто з його покоління, не претендував на очільні посади – лишався самим собою, надолужуючи згаяний час, маючи тверду візію культурницького чину й власного призначення. Йому завжди було про що сказати. Сказати по-особливому, так, що кожен його вислів ставав афоризмом, спонукою до дії. Як противник пустої риторики, він був хорошим ритором. Умів дивовижно змінювати тональність виступу. Ніколи не втрачав уваги слухача і їй підпорядковувався. Завжди дотримувався суворих регламентів виступу й «дедлайнів».

Євген Сверстюк не мислив «монографічно». Його жанр – короткі, влучні тексти, досить рухливі й «на часі». Його уважний погляд не оминав жодної більш-менш вагомої події чи явища. Десятки публікацій майже одночасно з'являлися в численних виданнях. Його рукописи –

найрізноманітніші клапти паперу, блокноти, газетні «береги» – усе, що можна було перетворити на аркуш. Квапливість у писанні поєднувалась із точністю, глибиною і вразливістю вислову.

Книги Сверстюка – це мережані вервечки різновекторних імпульсів, які інколи доволі важко увібгати під одну палітурку, водночас підпорядковані якійсь вишній організованості. Позаяк в усьому писаному присутній сам автор із доволі послідовним заглибленням у власний ціннісний простір.

Більшість із тих, хто пише про шістдесятництво і певною мірою причетний до нього, вживає метафору світла чи світлості. Цей вимір є найбільш вдалим, бо вказує на основну ціннісну матрицю цього руху – «ти знаєш, що ти людина». Шістдесятництво слід сприймати крізь людиноцентризм. Решта напластовується на цю основу, творячи певну систему цінностей і нормативів.

У статті «Українська література і християнська традиція» Сверстюк означає метод свого дослідницького підходу: «Літературу можна розглядати як духові спалахи і прозріння таланту, стривоженого вічними питаннями... що вище постать, то вище вони постають у ній як особиста доля» [3, 40]. Отже, Сверстюк докладає до людини найвищу мірку, а це сприяє відкиданню всього другорядного.

Сверстюк – чудовий стиліст: дивовижна ритміка фрази, сміливість порівнянь, афористична точність вислову... Він уміє заворожити з перших рядків. Він не боїться «високих» порівнянь: Липківського з Лютером, Лесі Українки з Жанною д'Арк, Стуса з Базилеосом. Йому властиво порівнювати особистості високого ґатунку, вбачаючи схожість у їхніх намірах і мотиваціях, зміряючи людину «за образом і подобою»... У цьому вимірі велике ладнається з великим, а мале – з малим, світло – зі світлом, а зло – зі злом.

Сверстюк бачить людину лише на її шляху до Бога, тому те, що на позір виглядає як моралізаторство, насправді задалеке від буквалістики. Його письмо виповнене «глибокої тривоги» без якої, за його ж словами, «дух віри знижується до релігійної риторики».

Роки заслання, виключення із соціуму дають вміння бачити і вдивлятися. Мати ті моральні імперативи, які дарує затворництво. Заслання Сверстюка можна було б ототожнити з перебуванням у монастирі. Дар освітлення людина здобуває лише за умови включення в простір вічних питань, у пошуку власних духовних стовпів. Із заслання Сверстюк повернувся без каменя за пазухою, а з глибинним і піднесеним розумінням величі Шевченка й Гоголя.

Багато хто пам'ятає бурхливий виплиск його есеїстики на початку 1990-х, особливо книгу «Шевченко і час» [5]. 2011 року Сверстюк публікує нову книгу «Шевченко понад часом» [4], а трохи згодом, 2013-го – «Гоголь і українська ніч» [1]. Ці книги мали вже інший намір – це розмова понад часом. Вони творилися протягом життя як внутрішній діалог, в якому переважало одкровення, свідчення, навчання.

І Шевченко, і Гоголь – це насамперед співрозмовники, вчителі, приятелі, духовні батьки. Зрозуміти Сверстюка поза цими книгами неможливо. Це два дороговкази його життя, два барометри його життєвого досвіду й життєвої правди.

Густина Сверстюкового вислову дивовижна. Її не можна відразу прозорити, бо покvapливість збиває каламуть, тоді як повільне занурення розгортає багат шаровість мислинневих побудов. Адже письмо Сверстюка потребує не лише інтелектуального, а й духовного, екзистенційного занурення, занурення досвідного, бо сам він далекий від словесної еквилібристики, як далекий від неї той, хто усвідомлює евангелічне проявлення слова у тому сенсі, якого йому надає евангеліст Іван: Слово животворче, воно виражене лише виявом Духа. Місткість висловлювання Сверстюка – вияв його духовного досвіду, а це той рівень мовлення, який можливий лише на «вістрі серцебиття». Можливий через адекват внутрішнього налаштування.

Якось Сверстюк переповів такий епізод. Під час слідства у справі Валентина Мороза Бориса Антоненка-Давидовича викликали до КДБ. Його

запитали, чи передавав йому Мороз для читання свою книгу есеїв «Серед снігів». Він це підтвердив. Адже крамоли в тому не вбачав: Мороз дав йому текст як письменникові, щоб той висловив свою думку. Згодом на очній ставці Мороз почав заперечувати, що давав свій текст письменникові. Трапилась оказія – незбіг свідчень. Антоненко-Давидович був засмучений, особливо тим, що Мороз звинуватив його у брехні. У такому стані він зустрів на вулиці Сверстюка й переповів, що сталося. «Я ж сказав правду!» – бідкався письменник. Сверстюк не знав, як повівся би в тій ситуації, тому підтримав Мороза: «Хіба слід казати катам правду?». Згодом переосмислив той випадок, уже маючи «зеківський» досвід. Антоненко-Давидович був старої когорти. Був правдолюбом. За свого арешту він відкидав усе, що становило неправду, а все правдиве підтверджував. Так він повівся й у ситуації з Морозом. Сам Сверстюк, опинившись на місці Мороза, вчинив по-іншому – «воно для того й пишеться, щоб давати читати» – не заперечував, коли його запитували, чи давав комусь читати свій «Собор у риштованні». Так, давав!

Правдолюбство завжди в ньому межувало з повинністю лишатися людиною в будь-якій ситуації. Кажучи про Котляревського, Сверстюк якимось відзначив: «Щоб бути зачинателем нової української літератури – мало самого таланту: треба мати український хребет. Той хребет, який крізь усі лихоліття й катастрофи знову й знову випрямляється і утверджує вільне людське право – бути собою» [2, 70]. Так, «одного таланту замало...»! Довкруг Сверстюка було багато талановитих людей, але їм бракувало сили «прямосяння». Сверстюкові було важливо лишатися собою. Покарання для нього було неминучим, бо «не міг по-іншому». Слідчі не намагалися його навіть вербувати. Йому не можна було дорікнути тим, що «советская власть» його вигодувала. Він був ворогом системи, і вони це добре знали. Вороги виявляли до нього повагу. Після повернення він так і лишився противником будь-якої системності, часто самотнім і не знаходячи підтримки, але

продовжував жити просто, відповідно до власної природи і життєвих цінностей.

Мірка його була завше зависокою, а водночас надпростою. Його заздрісникам бракувало снаги відмовитися від спокус. Для них теза Сквороди «Світ ловив мене, але не спіймав» лишилася незбагненою. Світ часто ловив, ламав та затирав десятки імен...

Не треба зі Сверстюка витворювати лик героя. Поняття «герой» у нашій системі цінностей давно спрофановане й ні до чого не зобов'язує. Мірка Сверстюка – бути людиною. А, відповідно, бути собою! Тим, кому заповідано бути і жити «за образом і подобою»...

-
1. Сверстюк Є. О. Гоголь і українська ніч: Есеї / Є. О. Сверстюк. – К. ТОВ «Видавництво “КЛЮ”», 2013. – 328 с.
 2. Сверстюк Є. О. Іван Котляревський сміється // Сверстюк Є. Світлі голоси життя. – К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. – С. 50-77.
 3. Сверстюк Є. О. Українська література і християнська традиція // Сверстюк Є. Світлі голоси життя. – К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. – С. 35-49.
 4. Сверстюк Є. О. Шевченко понад часом. Есеї / Є. О. Сверстюк. – Луцьк; Київ: ВМА «Терен» – ТОВ «Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 280 с.
 5. Сверстюк Є. Шевченко і час / Наук. т-во ім. Шевченка в Європі / Євген Сверстюк. – К.: Париж: Воскресіння, 1996. – 159 с.